

Ilon Gábor-Straub Péter

A Göcseji Múzeum új bronzkincséről

2014. szeptember végén Zala megyei lakosok egy 73 darab tárgyból álló késő bronzkori lelet-együttest adtak át a megyei hatókörű zalaegerszegi Göcseji Múzeumnak. A tárgyakra gombászás során, egy zalai erdőben akadtak. A leleteket, melyek eredetileg egy sekély mélységben elásott agyagedényben voltak elrejtve, a nagy esőzések hozták felszínre. A nagyszámú bronztárgy közt egyaránt akadnak szinte teljesen épek és kisebb-nagyobb töredékek. Utóbbiak között számos összeillőt találni, különösen a különböző fibularészletek esetében vannak olyanok, melyek egykor egyetlen darabot alkottak.

A beszolgáltatott lelet-együtteshez hasonlóakat a régészeti szakirodalom ún. *depó- vagy kincsleletnek* nevezi. Kissé fiatalabb korú és csak a viselet elemeit

tartalmazó együttes – amelyet Müller Róbert 1972-ben ismertetett – legutóbb 1967-ben került a Göcseji Múzeumba, a pötrétei tőzeglánya kitermelése során. A mostani kincslelet mennyisége és minősége, valamint összetétele alapján egyaránt kiemelt szakmai érdeklődésre tart számot. Különösen fontos, hogy a találók megmutatták az egyelőre még titokban tartott helyszínt, melyet a múzeum szakemberei hitelesítettek és dokumentáltak. Tervünk az, hogy a helyszínt a közeljövőben az ELTE speciális kutatócsoportjának bevonásával nagy érzékenységgű fémkereső műszerekkel kutadjuk meg.

A múzeumba került közel 3.700 gramm összsúlyú ép és töredékes leletek az Urnamezős kultúra (Kr. e. 14/13. – 9/8. század) emlékmagyagát reprezentálják,

mely régészeti hagyaték a késő bronzkor záró szakaszát jelenti. A bronzkor az első európai egység időszakának tartható, amikor is az egész kontinensen – az Atlanti-óceántól Skandinávián át a Földközi-tengerig – egységes folyamatok zajlottak, amikor azonos gazdálkodást folytatva és nagyjából azonos társadalmi struktúrában éltek az emberek, ugyanazt a tárgyi eszközrendszert és világképet ismerték és gyakorolták.

A Kárpát-medencében európai viszonylatban is kiemelkedő mennyiségű bronzkincssel számolhatunk, melyek súlya a néhány dekagrammtól a több mázsáig terjed, a legnagyobb súlyút Erdélyből ismerjük. A korabeli magaslati és síkvidéki településekről ismert hasonló kincsek értelmezéséről mintegy 200 éve élénk szakmai vita folyik. A kutatók egy része a tárgyak földbe kerülését profán okokkal magyarázza, melyek raktározási/teaurálási céllal kerültek volna elrejtésre, míg mások szerint inkább a szomszédos

közösségek közti konfliktusok, harcok készíthették egykori tulajdonosaikat azok gyors elrejtésére. Az elmúlt évtizedek hazai és nemzetközi kutatásai azonban felhívták a figyelmet arra, hogy a kincsek elásásának szakrális oka is lehetett. Az egyes lelet-együttesek összetételében felismerhető szabályosságok (pl. csak kardok vagy csak ékszerek, csak töredékes tárgyak, stb.), a Dunától nyugatra eső és a Felső-Tisza-vidék területeinek eltérő deponálási szokása (pl. nyugaton: töredékes tárgyak és a nyersanyag lepenyei, keleten: ép tárgyak), vagy számos esetben a folyókba (pl. Rába, Duna, Dráva), illetve mocsarakba (pl. Pötréte) való elrejtés ugyanis akár arra is utalhatnak, hogy azokat rituális keretek közt egy egyén/család/közösség az isteneknek vagy a természetfeletti hatalmaknak szánt felajánlásai, illetve fogadalmi ajándékai (pl. jó termésért, engesztelés betegség miatt, új szálláshely elfoglalása, annak újabb megerősítése, elhunytért, férfivá avatás alkalmával, stb.) is lehettek.

A kincslelet tárgyai a Krisztus előtti 13. század végén – 12. század első felében élt késő bronzkori előkelő személy vagy közösség tárgyi emlékeit reprezentálják. Megtalálhatók közöttük munkaeszközök, fegyverek és ékszerek. A lelet-együttes közel egy tucat sarlója a földművelésre, a gazdaság és ezzel a hatalom egyik elemére utal, csakúgy, mint a számos fegyver (masszív rövidkard, harci balta, lándzsák és török, valamint mellpáncél kúpos bronzkorongjai).

A tárgyak közül nem hiányoznak az ékszerek. Legáltalább három emberöltőnyi időszak ékszerdivatjának változása követhető nyomon a változatos formájú díszítők, azaz a felsőruhát összefogó fibulák segítségével. Közülük a legdíszesebb poncolt mintájú, ún. Röschitz-Sanislau típusú pajzsos hátú fibulából négy darab van a depóban, amelyek egyikének a hátoldalán megmaradt a korabeli ötvös által elrontott minta is.

Nagy számban találni a lelet-együttesben különböző díszítésű és technikájú nyak- és karperecet, utóbbiak közül néhánynak magas óntartalma csillo-

gó, ezüstös hatást kölcsönöz. Különösen figyelemre méltó darab egy megtévesztően ezüstös jellegű, összehajtogatott szalag, melynek színe feltételezhetően magas óntartalmával magyarázható. Az ilyen ón adalékanyaggal 'acélosították', vagyis keményítették a korabeli – istenként tisztelt – ötvös-kovácsok a réz és ón ötvözetet, azaz a bronzot. Ez az ezüstösen csillogó tárgy tehát nagyon fontos ötvöstechnikai-technológiai emlék. A magas óntartalma, csillogó tárgyak egyúttal a szemfényvesztést is szolgálták, hiszen ezek az akkoriban különösen értékes ezüsttárgy benyomását keltették.

Ugyanígy érdekes összefüggésre utal a depó egy másik tárgya. A vonalkötegekkel díszített tömör bronzkarika, vagy ún. értékmérő karika/karikapénz az urnamezős kori gazdaságban a csere és a kereskedelem fontos szereplője volt. A bronzkor kezdetétől a különböző területek társadalmának elitjei között kialakuló és általuk működtetett vízi és szárazföldi kereskedelmi útvonalak – pl. Mykenetől a Brit-szigetekig, illetve Erdélyen és Lengyelországon át Skan-

dináviáig – legfontosabb áruai a nyersanyagok, azaz a fémek (arany, ezüst, réz, ón, bronz) és a só, valamint presztízs cikkek (az északi borostyánkő, a déli bor, üveg, textilek, díszruhák és fegyverek) voltak. Ezeknek súlya régióként eltérő alapegységre vezethető vissza, aminek kutatásához a jövőben fontos adalékkal szolgálhat ez a látszólag érdektelen tárgy.

A legszebb bronztárgyak 2015. június végéig megtekinthetők a Göcseji Múzeumban, a kincslet tudományos feldolgozásának eredményei elsőként a Zalai Múzeum évkönyvében fognak megjelenni.

